

O'zbekistonni Dunyoga Tanitishda Til Bilishning O'rni

Iskanderova Shirin Daniyarovna¹

Annotatsiya: O'zbekistonni dunyo bo'ylab tanitishda til bilishning o'rni qiziq va ko'p qirrali mavzu bo'lib, madaniyat, muloqot va global ta'sirning turli jihatlarini o'zaro bog'laydi. Ushbu maqola tilni bilishning ahamiyati va uning O'zbekistonning boy merosini targ'ib qilish, xalqaro aloqalarni rivojlantirish va global integratsiyani rivojlantirishga ta'sirini o'rganishga qaratilgan. Til bilish darajasi va O'zbekistonning jahon miqyosida tan olinishi o'rtasidagi nozik bog'liqlikni o'rganib, ushbu tadqiqot lingvistik kompetensiyaning mamlakatning jahon miqyosidagi idrokini shakllantirishdagi asosiy rolini yoritishga harakat qiladi.

Kalit so'zlar: o'zbek tili, madaniy aloqalar, lingvistik xilma-xillik, xalqaro aloqalar, ta'lim, ijtimoiy-madaniy o'ziga xoslik, urf-odatlar, turkiy tillar.

KIRISH

Turli sivilizatsiyalar chorrahasida joylashgan O'zbekiston tarix, san'at va an'analarga chuqur ildiz otgan merosiga ega. Xalqning madaniy to'qimasi uning tilining iplaridan murakkab tarzda to'qilgan bo'lib, u o'zlik va qadriyatlarini ifodalash vositasi bo'lib xizmat qiladi. Til bilish dunyoning O'zbekiston ruhini anglab yetishi mumkin bo'lgan darvoza vazifasini o'taydi.

Mintaqada so'zlashuvchi boshqa tillar qatori o'zbek tilini ham o'zlashtirish milliy rivoyatlar, xalq og'zaki ijodi va intilishlarini ifodalash, geografik chegaralardan oshib, jahon auditoriyasida aks-sado berish vositasi bo'lib xizmat qiladi. Qolaversa, tilni bilishning O'zbekistonni ommalashtirishdagi o'rni madaniy namoyishdan ham oshib ketadi. U diplomatik munosabatlar, savdo sheriklik va xalqaro hamkorlikni rivojlantirish uchun ajralmas vosita bo'lib xizmat qiladi. O'zbek va mintaqaning boshqa tillarida professional muloqot muloqot, muzokaralar va o'zaro tushunish imkoniyatlarini ochib beradi va shu orqali O'zbekistonning global ta'sir doirasini kengaytiradi. Ko'p tillilik boylik bo'lib borayotgan o'zaro bog'liqlik kuchayib borayotgan dunyoda o'zbek va boshqa tegishli tillarda samarali muloqot qilish qobiliyati O'zbekistonni xalqaro maydonda jozibador va dinamik o'yinchi sifatida ko'rsatishda katta ahamiyatga ega.

I. O'zbekistonning madaniy va lingvistik xilma-xilligi

O'zbekiston o'zining murakkab tarixiy va madaniy merosini aks ettiruvchi boy va rang-barang til landshaftiga ega. Mamlakatning til xilma-xilligi ko'p asrlik madaniyatlararo o'zaro ta'sir, migratsiya va geosiyosiy siljishlar natijasi bo'lib, uning chegaralarida so'zlashuvchi turli tillarning paydo bo'lishiga yordam berdi. Bu lingvistik mozaikaning zamirida davlatning rasmiy tili bo'lmish o'zbek tili yotadi. Shu bilan birga, O'zbekistonda turli xil ozchilik tillari ham yashaydi, ularning har biri o'z etnik hamjamiyatiga va tarixiga ega. "Turkiy til bo'lmish o'zbek tili mamlakat ichida birlashtiruvchi kuch bo'lib xizmat qiladi. Bu tilda O'zbekiston aholisining ko'pchiligi so'zlashadi, shuningdek, hukumat, ta'lim va ommaviy axborot vositalarining asosiy tili hisoblanadi" [2; 69]. Tilning o'zi asrlar davomida fors, arab, rus va boshqa mintaqaviy tillar ta'sirida sezilarli evolyutsiyani boshdan kechirdi. Bunday ta'sirlarga qaramay, o'zbek tili o'ziga xos grammatik tuzilishga, lug'at tarkibiga ega mustaqil til bo'lib qolmoqda.

Markaziy Osiyoning markazida joylashgan O'zbekiston boy madaniy va lingvistik merosga ega noyob maskandir. Bu mamlakatning til xilma-xilligi uning madaniy o'ziga xosligini shakllantirishning asosiy

¹ Samarqand Davlat Chet tillari Instituti talabasi, Samarqand, O'zbekiston

elementlaridan biridir. O‘zbekistonda davlat tili o‘zbek tili bo‘lib, u davlat muassasalari, ta‘lim va ommaviy axborot vositalarida qo‘llaniladi. O‘zbek tili turkiy tillar oilasiga mansub bo‘lib, boy adabiy an‘anaga ega. O‘zbekiston xalqlari o‘rtasidagi aloqaning asosiy vositasi bo‘lib ham xizmat qiladi.

O‘zbekistonda qoraqalpoq tilidan tashqari qozoq, qirg‘iz va turkman kabi boshqa turkiy tillarda ham ko‘pincha o‘z etnik jamoalari vakillari so‘zlashadi. Bu tillar o‘zbek tili bilan tarixiy va lingvistik aloqaga ega bo‘lib, mintaqada turkiy til merosining kengayishiga hissa qo‘shadi. Qolaversa, hind-evropa tillari oilasining eron bo‘limiga mansub tojik tiliga O‘zbekistonda, ayniqsa, Tojikiston bilan chegaradosh hududlarda tojik ozchiliklari so‘zlashadi. “Tojik tili fors tili bilan chambarchas bog‘liq bo‘lib, tojik jamoasining o‘ziga xos madaniy va tarixiy kelib chiqishining ko‘rsatkichi bo‘lib xizmat qiladi” [4; 302]. Bu tillardan tashqari, O‘zbekistonda turli tillarda, jumladan, uyg‘ur, tatar va mintaqaning boshqa tillarida so‘zlashuvchi kichik jamoalar yashaydi. Ushbu tillarning har biri o‘ziga xos fonologik, grammatik va leksik xususiyatlarga ega bo‘lib, ulardan foydalanadigan jamoalarning madaniy va tarixiy xususiyatlarini aks ettiradi.

Til madaniy o‘ziga xoslikni shakllantirishda asosiy rol o‘ynaydi, qadriyatlar, e‘tiqod va an‘analarni ifodalashning asosiy vositasi bo‘lib xizmat qiladi. Aynan til orqali odamlar muloqot qiladilar, hikoyalarini baham ko‘radilar va meros bo‘lib qolgan bilimlarni o‘tkazadilar va shu orqali ularda ma‘lum bir madaniy jamiyatga tegishlilik hissi kuchayadi. “Til xilma-xilligi insoniyat sivilizatsiyasining o‘ziga xos belgisi bo‘lib, butun dunyo madaniyatlarining boyligi va murakkabligini aks ettiradi. Til va madaniy o‘ziga xoslik o‘rtasidagi munosabatlar ko‘p qirrali bo‘lib, ijtimoiy o‘zaro ta‘sirilar, badiiy ifoda va jamoaviy xotiraga ta‘sir qiladi” [1; 35-40].

Tillarning madaniy o‘ziga xoslikni shakllantirishdagi roli bizning o‘zimiz, kelib chiqishimiz va dunyodagi o‘rnimiz haqidagi tushunchamizni shakllantiradigan asosiy jihatdir. Til nafaqat kommunikativ vosita, balki madaniy qadriyatlar, an‘analar va tarixning tashuvchisi hamdir. U shakllanib, avloddan-avlodga ketma-ket o‘tib boruvchi bilim, munosabat va ramzlarning o‘tishiga asos bo‘ladi. Hozir biz tilning qanday yo‘nalishlar bilan bog‘likligini ko‘rib chiqamiz:

Til va ijtimoiy-madaniy o‘ziga xoslik

Til ijtimoiy-madaniy o‘ziga xoslikni shakllantirishning asosiy elementidir. U o‘ziga xos madaniy me‘yorlar, urf-odatlar va an‘analar bilan bog‘liq bo‘lib, u orqali odamlar o‘zlarining tarixi, dunyoqarashi va turmush tarzini etkazadilar va idrok etadilar. Har bir til o‘zida fikrlash, dunyoni idrok etishning o‘ziga xos xususiyatlarini o‘z ichiga oladi va madaniy landshaftning o‘ziga xos tasvirlarini shakllantiradi.

Til va ta‘lim

Ta‘lim sharoitida til xilma-xilligi madaniy merosni saqlash va dunyoqarash xilma-xilligini targ‘ib qilishga yordam beradi. Ta‘lim tizimida ona tilidan foydalanish ta‘lim muhitiga muvaffaqiyatli moslashishga yordam beradi, ta‘lim sifatini oshiradi va o‘quvchilarning xulq-atvori va motivatsiyasiga ijobiy ta‘sir ko‘rsatadi.

Til va urf-odatlar

Til urf-odat va marosimlar bilan chambarchas bog‘liq bo‘lib, ular madaniy o‘ziga xoslikni shakllantirishda muhim rol o‘ynaydi. Ko‘p tilli boy jamoaning o‘ziga xos til tuzilmalari, frazeologik birliklari va maqollarida diniy, ma‘naviy-ma‘rifiy va bayramona marosimlar bilan bog‘liq qimmatli meros saqlanib qolgan.

Til xilma-xilligiga tahdidlar

Madaniy o‘ziga xoslik uchun til xilma-xilligi muhimligiga qaramay, tillarning saqlanishi va rivojlanishiga tahdidlar mavjud. Globallashuv va yirik tillarning hukmronligi kichik til jamoalarining asta-sekin ko‘chishiga olib kelishi mumkin. Bu an‘analar, bilimlar va ijtimoiy munosabatlarning o‘ziga xos tizimlarini yo‘qotishiga olib kelishi mumkin.

Til xilma-xilligini himoya qilish va qo'llab-quvvatlash

Ularning sonidan qat'i nazar, barcha tillar uchun tenglik va himoyani o'rnatish madaniy xilma-xillikni saqlashning kalitidir. Bunga tillar va madaniyatlar xilma-xilligiga hurmatni ta'minlaydigan va ko'p tilli muhitni targ'ib qiluvchi maxsus til siyosatini ishlab chiqish va amalga oshirish orqali erishish mumkin [3; 35].

II. O'zbek tilining jahon sahnasiga proektsiyasi

O'zbek tili O'zbekistonning davlat tili sifatida jahon miqyosida muhim o'rin tutadi. Bu tilda dunyo bo'ylab taxminan 35 million kishi so'zlashadi va turkiy tillardan biri sifatida tan olingan va bu tilni kengroq til va madaniy meros bilan muhim bog'lovchi hisoblanadi. O'zbek tilining jahon miqyosidagi proyeksiyasiga tarixiy taraqqiyot, zamonaviy global miqyosdagi mavjudligi, tilning xalqaro munosabatlar va madaniy almashinuvdagi o'rni kabi turli omillar ta'sir ko'rsatadi.

“Tarixan o'zbek tilining ildizlari Temuriylar saltanati davrida O'rta Osiyoda qo'llanilgan mashhur turkiy til bo'lgan chag'atoy tilidan kelib chiqqan. Uning evolyutsiyasi va standartlashuviga turli siyosiy va madaniy siljishlar ta'sir ko'rsatdi, bu esa pirovardida O'zbekistonda milliy til maqomiga ega bo'lishiga olib keldi. Sovet davrida o'zbek tilining adabiy til sifatida targ'ib qilinishi va keyinchalik O'zbekistonda davlat tili sifatida qabul qilinishi uning jahon miqyosida tan olinishiga katta hissa qo'shdi” [5; 215].

Hozirgi davrda o'zbek tili til va madaniyatni asrab-avaylash va rivojlantirishga qaratilgan tashabbuslar tufayli shuhrat qozondi. Tilni standartlashtirish va modernizatsiya qilish, jumladan, o'quv-uslubiy materiallar va adabiyotlarni ishlab chiqish uning jahon sahnasiga chiqishiga xizmat qildi. Bundan tashqari, raqamli asr onlayn platformalar, ijtimoiy tarmoqlar va raqamli kontent orqali o'zbek tili va madaniyatini yanada kengroq targ'ib qilish imkonini berdi.

O'zbekistonning xalqaro savdo, diplomatiya va turizmdagi ishtiroki ham o'zbek tilining keng tarqalishiga xizmat qildi. Mamlakat global hamkorlik va tashabbuslarni davom ettirar ekan, til muloqot va madaniy almashinuv vositasi bo'lib xizmat qiladi. Qolaversa, dunyoning turli burchaklaridagi o'zbek tilida so'zlashuvchilar diasporasi bu tilning O'zbekistondan tashqaridagi jamoalarda so'zlashishi va o'rgatilishiga sabab bo'lib, uning global miqyosda mavjudligiga hissa qo'shmoqda. “O'zbekistonning jahon miqyosidagi proyeksiyasiga uning xalqaro munosabatlardagi o'rni ham ta'sir ko'rsatadi. O'zbekiston boshqa davlatlar va xalqaro tashkilotlar bilan diplomatik aloqalar o'rnatganligi sababli bu til rasmiy muloqot va madaniy diplomatiya vositasi bo'lib xizmat qiladi. Madaniy tadbirlar, til o'rganish kurslari va almashinuv dasturlari orqali o'zbek tili va madaniyatini targ'ib qilish borasidagi sa'y-harakatlar uning dunyo bo'ylab nufuzini yanada oshirdi” [8; 98].

III. O'zbek tilini bilishning O'zbekiston xalqaro munosabatlariga ta'siri

O'zbek tilini bilish O'zbekistonning bir qancha yo'nalishlarda xalqaro aloqalarini shakllantirishda muhim o'rin tutadi. Birinchidan, til O'zbekiston va boshqa davlatlar, xususan, Markaziy Osiyo va undan tashqarida samarali muloqot qilish uchun ko'prik vazifasini o'taydi. O'zbek tilini bilish diplomatik muzokaralar, madaniy almashinuv va savdo aloqalarini osonlashtiradi va shu orqali xalqaro aloqalarni mustahkamlashga yordam beradi. Qolaversa, til xorijda o'zbek madaniyati va merosini targ'ib qilish vositasi bo'lib xizmat qiladi. Xalq o'zbek tilini puxta egallagani sari O'zbekistonning boy tarixi, an'ana va qadriyatlarini jahon hamjamiyatiga samarali yetkazishi, bu orqali mamlakatimizning xalqaro maydondagi yumshoq kuchi va nufuzini oshirishi mumkin.

Shuningdek, o'zbek tilini bilish iqtisodiy hamkorlik va biznes sheriklik munosabatlarini osonlashtirishi mumkin. O'zbekiston butun dunyo bo'ylab o'zining savdo va sarmoyaviy imkoniyatlarini kengaytirishga intilayotgan ekan, o'zbek tilini yaxshi biladigan odamlar xalqaro hamkorlar bilan o'zaro manfaatli kelishuvlar va hamkorlikka olib keladigan yanada nozik va samarali muzokaralar olib borishlari mumkin. Bundan tashqari, o'zbek tilini bilish xavfsizlik, terrorizmga qarshi kurash va nizolarni hal qilish kabi sohalarda diplomatik sa'y-harakatlar va xalqaro hamkorlikka hissa qo'shishi mumkin. “O'zbek tilida samarali muloqot O'zbekiston va boshqa davlatlar o'rtasida ishonch va o'zaro

tushunishni mustahkamlashga yordam beradi, mintaqaviy va global muammolarni hal etishda yanada samarali hamkorlikka olib keladi” [6; 33].

O‘zbek tilini bilish O‘zbekistonning xalqaro munosabatlari, shuningdek, boshqa davlatlar va xalqaro tashkilotlar bilan o‘zaro munosabatlari sharoitida muhim o‘rin tutadi. Bu masala ham lingvistik jihatlarni, ham ijtimoiy, madaniy va siyosiy sohalarining keng doirasini qamrab oladi.

➤ *Xalqaro aloqalardagi asosiy til*

O‘zbek tili ham mamlakat ichida, ham xorijda samarali muloqot jarayonini ta‘minlashda muhim ahamiyatga ega. “O‘zbek tilini bilish boshqa davlatlar, xususan, vakillari o‘zbek tilini ona yoki ikkinchi til sifatida qabul qilgan davlatlar bilan barqaror va samarali xalqaro munosabatlarni rivojlantirishga xizmat qiladi” [9; 83].

➤ *Ikki tillilik va madaniy almashinuv*

O‘zbek tilida so‘zlashuvchi o‘zbek diplomatlari, hukumat amaldorlari va xalqaro vakillar turli madaniyatlar va mamlakatlar bilan muloqot qilish uchun noyob imkoniyatga ega bo‘lib, bu madaniy almashinuvni rag‘batlantiradi va O‘zbekiston tarixi, an‘analari va qadriyatlariga e‘tiborni qaratadi.

➤ *Diplomatiya va xalqaro muzokaralar sohasi*

O‘zbek tilini bilish xalqaro maydonda faoliyat yuritayotgan diplomatlar va muzokarachilar uchun muhim afzallik hisoblanadi. Bu boshqa davlatlar vakillari bilan yanada samarali muloqot qilish, ishonchni mustahkamlash va O‘zbekistonning global siyosatdagi manfaatlari va pozitsiyalarini tushunishni yaxshilash imkonini beradi.

➤ *Turizm va madaniy aloqalarni rivojlantirish*

O‘zbek tilini bilish turizmni rivojlantirish bilan birga xalqaro madaniy aloqalarni boyitishga xizmat qiladi. O‘zbek tilini yaxshi biladigan sayohatchilar O‘zbekistonga tashrif buyurish, mahalliy aholi bilan muloqot qilish va mahalliy madaniyatga sho‘ng‘ishda chuqurroq va boy tajribaga ega bo‘lishlari mumkin.

➤ *Milliy o‘zlikni mustahkamlash*

O‘zbek tilini mamlakatimizdan tashqarida bilish milliy o‘ziga xoslik va madaniy merosni jahon miqyosida asrab-avaylashga xizmat qiladi. Bu xorijdagi o‘zbek diasporasi bilan aloqa o‘rnatish va qo‘llab-quvvatlashga yordam beradi hamda o‘zbek xalqining madaniy o‘ziga xosligini saqlashga xizmat qiladi [7; 58].

Umuman olganda, o‘zbek tilini bilish O‘zbekistonning xalqaro munosabatlari kontekstida muhim o‘rin tutadi, madaniy aloqalarni boyitish, diplomatik aloqalarni mustahkamlash, milliy o‘ziga xoslik va madaniy merosni saqlash, shuningdek, turli sohalarda xalqaro hamkorlikni rivojlantirishga xizmat qiladi.

XULOSA

Tilni bilish O‘zbekistonni dunyoga tanitishda muhim o‘rin tutadi, chunki u muloqot o‘rnatish, madaniyat almashish va mamlakatning ijobiy imidjini shakllantirishning asosiy omili hisoblanadi. O‘zbek tili O‘zbekistonning davlat tillaridan biri sifatida xalqaro hamjamiyat uchun tushunarli va tushunarli bo‘lish imkoniyatiga ega. O‘zbek tilini ommalashtirishga turli tadbirlar orqali erishish mumkin. O‘zbek tilini o‘rganishni taklif qiluvchi onlayn platformalar va ilovalar turli mamlakatlardan kelgan odamlarga O‘zbekiston tili va madaniyatidan foydalanish imkonini beradi. Til almashish dasturlari va xalqaro konferensiyalarning tashkil etilishi ham ishtirokchilar o‘rtasida bilim va tajriba almashishga ko‘maklashib, o‘zbek tilini o‘rganayotgan chet ellik talabalar sonini ko‘paytirishga xizmat qilmoqda. O‘zbek tilini ommalashtirishda madaniy tadbirlar, festivallar, boshqa mamlakatlardagi o‘zbek diasporasini qo‘llab-quvvatlash ham muhim ahamiyat kasb etmoqda. Ularda o‘zbek madaniyati, san‘ati, musiqasi va oshxonasini namoyish etish imkoniyati yaratilgani xalqaro e‘tiborni tortadi va O‘zbekistonning tan olinishiga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. Gafurovna, R. Z. (2021). Translation Theory: Object of Research and Methods of Analysis. International Journal of Progressive Sciences and Technologies, 24(2), 35-40b.
2. Iskanderova Sh. D. How preschool children determine their future professions.//Analytical Journal of Education and Development.- 09.05.2023-69p.
3. Iskanderova Sh. D. Innovative approaches to traditional methods in the ESL classrooms.// International Journal of Inclusive and Sustainable Education- 27.09.2023.-35p.
4. Iskanderova Sh. D. The influence of parents on children's education.//Horizon: Journal of Humanity and Artificial Intelligence.- 08.05.2023-302p.
5. Iskanderova Sh. D. The roles of cartoons in children's lives.//Journal of Advanced Research and Stability.- 16.05.2023-215p
6. Yosh bolalarni tarbiyalash milliy assotsiatsiyasi (NAEYC). (2009). Tug'ilgandan 8 yoshgacha bo'lgan bolalarga xizmat ko'rsatadigan erta bolalik dasturlarida rivojlanishga mos keladigan amaliyot. Erta bolalikning o'lchamlari, 37(2), 5-33b.
7. Абдурезакова Ш.Я. "Культурные факторы и их влияние на общественные процессы в Узбекистане". Ташкентский Университет. 2015-58стр
8. Искандерова Ш.Д. Влияние искусственного интеллекта на современный мир.// Science and Education Scientific Journal.- 04.04.2023.-98p.
9. Искандерова Ш.Д. Роль информационных технологии в повышении производительности труда.// Образование наука и информационные идеи в мире.- 2023.-83стр.
10. Мурадова Г.А. "Культурная дипломатия Узбекистана: стратегии и реализация". Институт Международных Отношений. 2017.-149стр.
11. Садыкова Н. "Узбекский язык как инструмент международных отношений".// Мировая Дипломатия. 2020-94стр.

